

«ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ ԵՄ»
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՌԵԿՏՈՐԻ ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՏԱՐ,
ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԴՈԿՏՈՐ, ՊՐՈՖԵՍՈՐ
Դ.Ռ.ԳԱԼՈՅԱՆ

«29» հունիսի 2020թ

ԿԱՐՏԻՔ

առաջատար կազմակերպության

Աշոտ Վաչագանի Ավետիսյանի «Տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները ՀՀ-ում» թեմայով, Ը.00.02 «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսությունը քննարկվել է Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի Կառավարման ամբիոնում: Նիստին ներկա էին՝ Կառավարման» ամբիոնի վարիչի պաշտոնակատար, տ.գ.թ., դոցենտ Խ.Ա.Մխիթարյանը (նախագահող), տ.գ.թ., դոցենտ Ն.Շահնազարյանը (գրախոսող), տ.գ.թ., դոցենտ Է. Ղազարյանը (գրախոսող), տ.գ.թ., ասիստենտ Ա.Կարախանյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Ա.Օրոյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Ա. Հովհաննիսյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Գ. Ասլանյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Ս. Ասատրյանցը, տ.գ.թ., դոցենտ Ա. Մանուկյանը, տ.գ.թ., դոց. Թ. Օհանյանը, տ.գ.թ., դոց. Տ. Սարգսյանը, տ.գ.թ., ասիստենտ Շ. Մկրտչյանը, տ.գ.թ., ասիստ. Մ. Առաքելյանը, տ.գ.թ., ասիստ. Ս. Հովհաննիսյանը, ասիստենտ Գ.Մանուկյանը, տ.գ.թ., ասիստենտ Գ. Թովմասյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Ռ. Ավանեսյանը, տ.գ.թ., դոցենտ Ա.Մինասյանը, տ.գ.թ., ասիստենտ Մ.Քոչարյանը, ասիստենտներ Ա. Սանամյանը, Ս. Կարախանյանը, ամբիոնի ավագ լաբորանտ Մ.Մնացականյանը, ինչպես նաև ասպիրանտներ և հայցորդներ:

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը

ՀՀ տեղական ինքնակառավարման համակարգում վերջին տարիներին կատարվել և կատարվում են բազմաթիվ կառուցվածքային և գործառութային բարեփոխումներ, որոնց հիմնական նպատակն է այդ համակարգի կայացման և զարգացման ապահովումը, համայնքների և դրանց ՏԻՄ-երի դերակատարման մեծացումը պետության համաչափ զարգացման և հանրային կառավարման համակարգի կատարելագործման հարցերում,

իսկ տեղական ինքնակառավարման և պետական կառավարման մարմինների միջև փոխհարաբերությունների կարգավորումը ժամանակակից պայմաններում դիտարկվում է ՀՀ պետական կառավարման համակարգի գործառույթային բարեփոխումների համատեքստում:

ՀՀ տեղական ինքնակառավարման համակարգի ձևավորման ու գործունեության վերլուծությունը վկայում է, որ մեր հանրապետությունում տեղական ինքնակառավարումը դեռևս գտնվում է բավական ցածր մակարդակի վրա և շատ դեպքերում կրում է ֆորմալ բնույթ: Վերջինիս մասին է վկայում այն, հանգամանքը որ տեղական ինքնակառավարման կայացվածությունը բնութագրող բազմաթիվ հատկանիշներ, ինչպիսիք են՝ համայնքային բյուջեների ձևավորման ինքնուրույնությունը, սեփական բավարար ֆինանսական ռեսուրսների առկայությունը, բնակչությանը մատուցվող ծառայությունների շրջանակը, դրանց որակն ու ամբողջականությունը, համայնքների կառավարման գործընթացին բնակչության ակտիվ մասնակցությունը գործնականում չեն ապահովվում, իսկ հանրության մոտ տեղական ինքնակառավարումը հաճախ ընկալվում է որպես պետական ավելի ցածր մակարդակի իշխանություն:

Հայաստանում տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման համար անհրաժեշտ է բացահայտել այդ ոլորտում առկա հիմնախնդիրները, վերլուծել ՏԻՄ-երի արդյունավետ գործունեությանը և կառավարմանը խոչընդոտող սոցիալական, քաղաքական, տնտեսական և այլ գործոնները և դրանց համակողմանի հետազոտության հիման վրա մշակել և առաջարկել համապատասխան լուծումներ՝ պայմանավորված ՏԻՄ-երի հետագա զարգացման նոր ուղենիշների սահմանման, վերջիններիս կառավարման արդյունավետության բարձրացման, տեղական ինքնակառավարման ժողովրդավարացման մակարդակի բարձրացման ու հզորացման անհրաժեշտությամբ: Այդ ամենը պայմանավորում է տեղական ինքնակառավարման համակարգի գործառույթային բարեփոխումների և արդյունավետության բարձրացման անհրաժեշտությունը, ինչով էլ պայմանավորված է սույն ատենախոսության արդիականությունը:

Իսկ արդյունքում դրան զարգացման ուղեցույց է հանդիսանում:

Ատենախոսության հիմնական բովանդակությունը, սրբագրված արդյունքների հավաստիությունը, գիտական նորույթը և կիրառական նշանակությունը

Ատենախոսության հիմնական նպատակը՝ Հայաստանի Հանրապետությունում տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման հիմնախնդիրների բացահայտումն ու դրանց լուծման ուղիների մշակումն է, որին հասնելու համար ատենախոսությունում դրվել են հետևյալ խնդիրները.

- ուսումնասիրել և մանրամասն վերլուծության ենթարկել Հայաստանի Հանրապետության տեղական ինքնակառավարման համակարգը, դրա գործունեության ինստիտուցիոնալ հիմքերն ու իրավակիրառական պրակտիկան,
- վեր հանել և բացահայտել՝ միջազգային իրավունքի և ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված ՏԻՄ-երի գործառույթների և լիազորությունների շրջանակը,
- մշտադիտարկել և վերլուծել Հայաստանի Հանրապետության գործադիր և օրենսդիր իշխանությունների կողմից ՏԻՄ համակարգի մասով մշակվող քաղաքականության ուղղությունները, գործնականում վարվող քաղաքականությունը և դրանց առանձնահատկությունները,
- ուսումնասիրել տեղական ինքնակառավարման համակարգի, ՏԻՄ-երի ձևավորման և կառավարման միջազգային փորձը,
- վերլուծել ՏԻՄ-երի ներկայիս վիճակը և կառավարման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում,
- բացահայտել և առաջ քաշել այն հիմնական լուծումները, որոնք կաջակցեն տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացմանը.
- մշակել տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացմանն ուղղված բարեփոխումների հիմնական ոլորտները և ուղղությունները ՀՀ-ում:

Ուսումնասիրության օբյեկտը և առարկան:

Ուսումնասիրության օբյեկտը ՀՀ տեղական ինքնակառավարման համակարգն է, իսկ առարկան՝ դրա զարգացման հիմնախնդիրները:

Ատենախոսության տեսամեթոդաբանական հիմքերը և տեղեկատվական ապահովումը:

Ատենախոսության համար հիմք են հանդիսացել կառավարման տեսության դասական աշխատությունները, հայրենական և արտասահմանյան հեղինակների տեղական ինքնակառավարման ոլորտի առանձնահատկությունների հետազոտությանը նվիրված ուսումնասիրությունները, տեղական ինքնակառավարման բարեփոխումների մշակման և իրականացման տարբեր հարցերին վերաբերող հայրենական և արտասահմանյան գրականությունը: Հետազոտության համար տեղեկատվական հիմք են հանդիսացել ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի, ՀՀ տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության պաշտոնական նյութերն ու տվյալները: Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են տնտեսավիճակագրական, համակարգային, համեմատական և գործոնային վերլուծության մեթոդները:

Հետազոտության հիմնական գիտական արդյունքները և նորույթը:
Ատենախոսության հիմնական գիտական արդյունքներն ու նորույթը կայանում են հետևյալում:

- Մշակվել և համակարգված կերպով ձևակերպվել են Հայաստանի Հանրապետության տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացմանը միտված բարեփոխումների հիմնական ուղղությունները:
- Հիմնավորվել է տեղական ինքնակառավարման երկմակարդակ համակարգի անցման անհրաժեշտությունն ու նպատակահարմարությունը Հայաստանի Հանրապետությունում:
- Բացահայտվել են ՏԻՄ-երի զարգացմանը խոչընդոտող հիմնական գործոնները և առաջարկվել են դրանց վերացմանն ուղղված կոնկրետ միջոցառումներ՝ միտված համայնքների ֆինասական ինքնուրույնության ապահովմանը, համայնքային բյուջեներին պետական ֆինանսական օժանդակության համակարգի արդյունավետության բարձրացմանը, փոխատվական կապիտալի շուկայում համայնքների գործունեության զարգացմանն ու խթանմանը, ինչպես նաև համայնքային ֆինանսների կառավարման բարելավմանը:

- Առաջարկվել են ՏԻՄ-երի կառավարման արդյունավետության բարձրացման, դրանց գործունեության զարգացման, ՏԻՄ-երի գործունեության թափանցիկության ու հաշվետվողականության բարձրացման, տեղական ինքնակառավարման համակարգում քաղաքացիների մասնակցության խթանման և տեղեկատվական հասարակության ձևավորման ուղղությամբ կոնկրետ միջոցառումներ:
- Հիմնավորվել է Հայաստանում ապակենտրոնացման ցածր մակարդակը և դրա հիման վրա առաջարկվել են այն հիմանական ուղղությունները և գործողությունները, որոնք ենթադրում են որոշ խումբ լիազորությունների փոխանցում հանրապետական և տարածքային կառավարման մարմիններից ՏԻՄ-երին:

Հեղազոտության արդյունքների կիրառումը և գործնական նշանակությունը:

Հայաստանի Հանրապետությունում տեղական ինքնակառավարման համակարգի ձևավորման և գործունեության առանձնահատկությունների, այդ ոլորտում առկա հիմնախնդիրների բացահայտման, հանրապետությունում ՏԻՄ-երի կառավարման ուղղությամբ օրենսդրական և ինստիտուցիոնալ քաղաքականության բարեփոխումների վերաբերյալ ատենախոսությունում կատարված վերլուծություններն տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման վերաբերյալ առաջարկությունները կարող են օգտագործվել « օրենսդիր և գործադիր մարմինների կողմից՝ հանրապետությունում տեղական ինքնակառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացման ուղղված միջոցառումների համալիր մշակման ու իրականացման ուղղությամբ:

Ատենախոսության կառուցվածքը

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Հեղինակն ատենախոսության ներածությունում հիմնավորում է ընտրված թեմայի արդիականությունը, հետազոտության նպատակը և խնդիրները, ուսումնասիրության օբյեկտը և առարկան, ինչպես նաև գիտական նորույթը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Տեղական ինքնակառավարման համակարգի ինստիտուցիոնալ հիմքերը և գործունեության առանձնահատկությունները» գլխում հեղինակի կողմից ուսումնասիրվել է պետական կառավարման ապակենտրոնացման առանձնահատկությունները, տեղական ինքնակառավարման համակարգի գործառույթները և նրանց գործունեության կարգավորման իրավական հիմքերը:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «Տեղական ինքնակառավարման մարմինների ձևավորման և գործունեության առանձնահատկությունները ՀՀ-ում և արտերկրում» գլուխը նվիրված է ՀՀ ՏԻՄ-երի լիազորությունների և կառավարման կառուցակարգերի ուսումնասիրությանը: Քննարկվել են նաև տեղական ինքնակառավարման մարմինների գործունեության կառավարման միջազգային փորձը:

Ատենախոսության երրորդ՝ «ՏԻՄ-երի գործունեության և կառավարման զարգացման ուղիները ՀՀ-ում» գլխում քննարկվել են ՀՀ տարածքային կառավարման և ՏԻՄ-երի միջև լիազորությունների բաշխման հիմնախնդիրները, ինչպես նաև ՏԻՄ-երի գործունեության կառավարման հիմնախնդիրներն ու դրանց լուծման ուղիները:

Ատենախոսության կարևոր առանձնահատկությունն այն է, որ ստացված արդյունքներն ունեն տեսամեթոդական և գործնական նշանակություն: Հեղինակի կողմից կատարված հետազոտությունների արդյունքում բացահայտվել են ՀՀ ՏԻՀ-ի զարգացման և կառավարման հիմնախնդիրները, ինչպես նաև՝ մշակվել ՀՀ ՏԻՀ-ի կառավարման քաղաքականության շրջանակներում կիրառվող կառուցակարգերի կատարելագործմանն ուղղված առաջարկություններ:

Դիպողություններ արենախոսության վերաբերյալ

Գրախոսվող ատենախոսությունն իր դրական արժանիքներով հանդերձ ունի նաև որոշակի թերություններ, որոնցից կցանկանայինք առանձնացնել հետևյալները.

1. Ատենախոսության առաջին գիտական նորույթը հարկ էր ներկայացնել առավել հանգամանալից տեսքով:
2. Աղյուսակ 3.1.1.-ը վերաբերում է 2014-2018թթ համայնքների բյուջեների եկամուտների կազմին ու կառուցվածքին, սակայն պետք է նշել, որ այդ

ժամանակահատվածում էր, որ հանրապետությունում իրականացված խոշորացման արդյունքում համայնքների թիվը կրճատվեց գրեթե 45%-ով՝ 945-ից հասնելով 502-ի: Ուստի, կարծում ենք, անհրաժեշտ էր աղյուսակում գետեղված տվյալները դրվեին համեմատության մեջ՝ մինչև խոշորացումն ու խոշարացումից հետո՝ հատկապես առանձնացնելով խոշորացման ենթարկված համայնքների համապատասխան ցուցանիշները:

3. Աշխատանքի էջ 98-ում հեղինակը նշում է՝ «Հայաստանում որպես համայնքների խոշորացման առավել օպտիմալ մոդելներ կարող են հանդես գալ քաղաքային ագլոմերացիաները, որի կենտրոնը կհանդիսանա քաղաքային համայնքը, իսկ դրա շրջակա գյուղական համայնքները կմիավորվեն միջհամայնքային համագործակցության միավորումների շրջանակում: Կարծում ենք, խոշորացման հենց նմանատիպ մոդելը թույլ կտա բոլոր համայնքներում պահպանել բնակչության ինքնակառավարման գործառույթը՝ միաժամանակ համահարթեցնելով նաև համայնքների սոցիալ-տնտեսական վիճակը և միջհամայնքային արդյունավետ համագործակցության շնորհիվ բավարար տնտեսական պայմաններ ստեղծել վերջիններիս զարգացման համար:» Համայնքը, համաձայն ՀՀ Սահմանադրության և «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի՝ վարչատարածքային միավոր է, որտեղ իրականացվում է տեղական ինքնակառավարում: Այսինքն, ստացվում է, որ հեղինակի կողմից առաջարկված ագլոմերացիան պետք է ընդգրկի մի քանի համայնքներ, որոնցից յուրաքանչյուրում պետք է իրականացվի տեղական ինքնակառավարում՝ «Տեղական ինքնակառավարման մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին համապատասխան: Այստեղ, սակայն, հեղինակը չի հիմնավորում ագլոմերացիայի առավելությունը միջհամայնքային միավորումների նկատմամբ, այն դեպքում, երբ, ՀՀ ԱԺ-ն 2018թ. մարտի 7-ին ընդունեց «Միջհամայնքային միավորումների մասին» ՀՀ օրենքը՝ դրանով ամրապնդելով միջհամայնքային միավորումների ստեղծման իրավական հիմքերը:

4. Ատենախոսության մեկ այլ հատվածում (էջ 106) որպես արդյունավետ տեղական ինքնակառավարման համակարգի ձևավորման պայման առաջարկվում է ավագանու նիստում ներառված ցանկացած հարց՝ ավագանու համապատասխան հանձնաժողովում պարտադիր քննարկված լինելու իմպերատիվ պահանջի սահմանում: Եթե հաշվի առնենք

այն գաղափարը, որ հեղինակը, ազլումերացիաների ստեղծումը ներկայացնում է որպես համայնքների խոշորացման այլընտրանք, ապա հարց է ծագում. արդյո՞ք նպատակահարմար է, օրինակ՝ մոտ 500 բնակիչ ունեցող համայնքներում ավագանու կազմում մասնագիտացված հանձնաժողովների առկայություն, որոնք ցանկացած հարցի կարող են տալ արդյունավետ լուծում:

Եզրակացություն

Վերը նշված դիտողությունները սկզբունքորեն չեն նսեմացնում ատենախոսության արժանիքները և արդյունքները:

Աշոտ Վաչագանի Ավետիսյանի «Տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները ՀՀ-ում» թեմայով ատենախոսությունն ինքնուրույն ու ամբողջական, գիտական բարձր մակարդակով կատարված հետազոտություն է, իսկ արված առաջարկությունները կարող են էական դեր ունենալ ՀՀ ՏԻՄ-երի կառավարման կատարելագործման հարցում: Այն արժեվորվում է տրամաբանական կառուցվածքով և բազմաթիվ վերլուծություններով:

Հետազոտության հիմնական արդյունքներն արտացոլված են ատենախոսության սեղմագրում և հեղինակի հրատարակած գիտական հոդվածներում:

Աշոտ Վաչագանի Ավետիսյանի «Տեղական ինքնակառավարման համակարգի զարգացման հիմնախնդիրները և դրանց լուծման ուղիները ՀՀ-ում» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ ԲՈԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը Ը.00.02 - «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ:

Առաջատար կազմակերպության կարծիքը քննարկվել է Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի Կառավարման ամբիոնի առցանց նիստում «25.06.2020թ (արձանագրություն թիվ 6/2):

ՀՊՏՀ «Կառավարման» ամբիոնի վարիչի,
պաշտոնակատար, տ.գ.թ., դոցենտ՝

Խ. Մխիթարյան

ՀՊՏՀ Կառավարման ամբիոնի դոցենտ, տ.գ.թ.՝

Ն. Շահնագարյան

ՀՊՏՀ Կառավարման ամբիոնի դոցենտ, տ.գ.թ.՝

Է. Ղազարյան

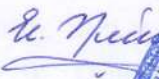
ՀՊՏՀ Կառավարման ամբիոնի դոցենտ, տ.գ.թ.՝

Թ. Օհանյան

Խ. Մխիթարյանի, Ն. Շահնագարյանի, Է. Ղազարյանի և Թ. Օհանյանի ստորագրությունները հաստատում եմ՝

ՀՊՏՀ գիտքարտուղար՝

Ա. Դարբինյան

29.06.20

